

Oponentský posudek diplomové práce bakalářského směru

Název práce: **Informovanost laické veřejnosti o dárcovství orgánů**

Autor: Bohdana Marečková
studijní program: ošetrovatelství

vedoucí práce: MUDr. Petr Mareček
školní rok 2008/2009

Bakalářská práce paní Bohdany Marečkové má 82 stran textu, 7 příloh a 30 literárních odkazů. Ve 12 případech jde o odkazy na internetové stránky velkých nemocnic, stránky Koordinačního centra transplantací a databázi zákonných norem. Ve 2 případech jsou citovány bakalářské práce na obdobné téma, jedna obhájená na Universitě Pardubice v roce 2005, druhá na Lékařské fakultě MU v Brně v roce 2007. Výsledky jsou presentovány v 27 přehledných tabulkách, z nichž 20 je doplněno diagramy.

Práce se zabývá aktuálním problémem informovanosti veřejnosti o dárcovství orgánů a je standardně členěna na literární přehled a výsledky vlastního empirického šetření.

V literárním přehledu je zpracována problematika současné legislativy (transplantační zákon a vyhláška MZ ČR), historie transplantací orgánů ve světě, v bývalém Československu a České republice a historie vzniku a současný rozsah činnosti transplantačních center. Dále se autorka zabývá etickými otázkami odběru orgánů. Uvádí obecné zásady obsažené v Konvenci o biomedicině a podává přehled postojů hlavních náboženství, s jejichž věřícími se můžeme na území ČR setkat, k problematice odběru a transplantací orgánů. Zmiňuje se též o negativní stránce transplantací, tj. obchodu s lidskými orgány. Dále je popsána péče o dárce orgánů na anesteziologicko-resuscitačním oddělení včetně popisu vlastních zkušeností s komunikací s rodinou, resp. blízkými potenciálního dárce orgánů. Tuto část práce považují za velmi přínosnou.

Vlastní empirické šetření bylo provedeno dotazníkem o 17 otázkách na souboru 150 respondentů, laiků, z nichž 50 mělo vzdělání základní, 50 středoškolské a 50 vysokoškolské. První 3 otázky blíže charakterizovaly soubor podle pohlaví, věku a dosaženého vzdělání. Do hodnocení bylo zařazeno 132 dotazníků (návratnost byla 139, dalších 7 bylo vyřazeno pro chybné vyplnění).

Šetřením získala autorka cenné údaje. Výsledky ukazují na pozitivní vztah respondentů k dárcovství orgánů po smrti, 59 % dotázaných by bylo ochotno darovat orgány, pouze 14 % odpovědělo záporně. Respondenti prokázali i vysokou informovanost o existujícím systému předpokládaného souhlasu (64 % osob se základním a středním vzděláním). Realitu nepochybně odráží údaj, že 63 % dotázaných se o problematiku dárcovství orgánů po smrti během života nezajímá. V této souvislosti je zajímavé, že pouze 40 % respondentů se středoškolským, resp. ještě nižší procento vysokoškoláků vědělo o existenci Národního registru osob odmítajících odběr, zřízeného v roce 2004. To svádí k interpretaci, že respondenti, kteří se o dárcovství zajímali (37 %) o existenci registru věděli. Zda je tato interpretace správná by jistě bylo možno zjistit dodatečnou analýzou odpovědí na příslušné otázky.

Autorka se pozastavuje nad odpovědí vysokoškoláků (61 % pozitivních odpovědí) na otázku, zda je smrt mozku totožná se smrtí individua. Lze ovšem uvažovat i o tom, zda takto položená otázka netestovala u respondentů pouze znalost vědecky ověřeného faktu, ale též jejich osobní postoj k němu. Pak by větší důvěra ve výsledky vědy u respondentů se základním vzděláním a zvyšující se nedůvěra se zvyšujícím se vzděláním nebyla nelogická.

Šetření ukázalo, že informace o transplantacích získávali dotazovaní především ze sdělovacích prostředků. Lze plně souhlasit se závěrem autorky, že postoje veřejnosti k problematice dárcovství orgánů jsou často formovány pořady vyrobenými v USA nebo Velké Británii, kde existuje princip předpokládaného nesouhlasu s posmrtným odběrem orgánů. K tomu přistupuje fakt, že medializovány jsou v současné době především negativní stránky transplantací orgánů a pozitivní medicínské výsledky jsou považovány za samozřejmost.

Autorka pocítuje absenci návodů k jednání zdravotnického personálu v podmínkách systému předpokládaného souhlasu, který platí v ČR i v řadě dalších států EU. Postrádá jasnou strategii a odborné vedení, včetně pravidelných školení při získávání dárců, tzv. dárcovský program, s jehož tvorbou mají některé státy EU, např. Španělsko nebo Belgie velmi dobré zkušenosti. Přitom legislativa těchto zemí je založena na stejném principu jako v ČR. Domnívá se, že MZ ČR by mělo být aktivnější při podpoře transplantačního programu. To jsou patrně důvody, proč přes poměrně pozitivní výsledky empirického šetření hodnotí autorka v závěru informovanost veřejnosti jako nedostatečnou. Jako negativum vnímá, že problematika dárcovství se vytrácí z veřejné diskuse. Je však otázka, zda snaha o znovuotevření diskuse, která probíhala před přijetím transplantačního zákona, by spíše nevedla k otevření prostoru pro prezentaci názorů zaměřených jednostranně proti transplantacím a tím i ke snížení počtu dárců v ČR.

V textu jsem objevil několik nepřesností :

1. Konvenci o biomedicině autorka datuje rokem 1977 - skutečnost je rok 1997.
2. Přijetí koncepce smrti mozku jako smrti individua datuje v Československo rokem 1968. Ví autorka, od kterého roku, resp. kterým předpisem ministerstva zdravotnictví bylo umožněno v Československu odebírat orgány u dárců s prokázanou smrtí mozku, resp. při zachovaném krevním oběhu?

K práci mám tyto připomínky:

V literárním přehledu je uvedeno, že existují mezinárodní organizace, zabývající se výměnou orgánů k transplantaci. Postrádám uvedení alespoň příkladu takových organizací a údaj, zda Československo či ČR byla či dosud je členem takové organizace.

Autorka uvádí, že "hlavním etickým problémem, týkajícím se transplantací v posledních letech, byl pokus některých západních zemí vyvinout obchod s orgány". Může uvést stanovisko oficiálního státního orgánu zemí EU nebo severní Ameriky, který se kladně staví k obchodování s lidskými orgány? Nebo spíše jde o názory jednotlivců vyslovené v rámci diskusí na odborných fórech. V této souvislosti postrádám zmínku o Istanbulské deklaraci.

Autorka postrádá systém podpory dárcovství orgánů. Domnívá se, že ČR by měla vyvinout vlastní program podpory dárcovství nebo by se mělo spíše využít již existující nabídky, např. v rámci aktivit společnosti Donor Action (zkušenosti z práce v podmínkách opting-out systému) nebo programu Transplant Procurement Management (TPM) pořádaného Universitou v Barceloně. Tato universita nabízí jak distanční on-line kursy, tak presenční kursy.

Závěrem lze konstatovat, že autorka si vybrala velmi obtížné téma, při jehož zpracování využila jak svoje praktické zkušenosti z péče o potenciální dárce a komunikace s blízkými dárců orgánů, tak empirického šetření. Závěry jsou pak logicky syntézou obou přístupů.

Anotované cíle práce byly splněny. Práci hodnotím jako výbornou.

V Hradci Králové, 22.5. 2009

MUDr. P. Měřička, Ph.D.